

З нами - наша історія!

Мелітопольські краєзнавчі читання

**IV відкрита регіональна
науково-практична
конференція**

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

СТАРОБЕРДЯНСЬКИЙ ЗАКАЗНИК ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ

Сталий розвиток – такий розвиток суспільства, при якому поліпшуються умови життя людини, а вплив на навколишнє середовище залишається в межах, що не порушує його. При сталому розвитку задоволення потреб здійснюється без шкоди для майбутніх поколінь. Концепція такого розвитку передбачає прогрес людського мислення, який повинен досягатися за допомогою різного роду освіти.

Еколого-пізнавальний туризм – традиційна і високоефективна форма еколого-просвітницької діяльності та туристсько-краєзнавчої роботи. Даний вид туризму дає можливість стикнутися зі світом живої природи, здатний перетворити відвідувачів на активних прихильників розвитку заповідної справи, значно скорочуючи негативний вплив. Еколого-пізнавальний туризм складається з проявленого інтересу до території і бажання зберегти її первозданність. Для цього необхідний розвиток двох найважливіших напрямків в суспільстві: краєзнавства та екологізації [7,с.145].

Краєзнавство – це наука, що займається систематизацією знань про певну територію, накопичених поколіннями, а також процес сучасного пізнання її. Краєзнавство виховує любов до природи і Батьківщини, любов до історії та мистецтва свого краю, до своїх предків.

Краєзнавче виховання необхідно для усвідомлення важливості і цінності свого краю (в широкому сенсі), пробудження інтересу до нього. Виховання краєзнавством має на меті розвиток потреби в дієвій турботі про його майбутнє, про збереження його культурної і природної спадщини. Тільки на цій основі може розвиватись відповідальна екологічна свідомість. Головною функцією екологічної освіти є привернення уваги суспільства до проблем навколишнього середовища [5,с.61-62].

Екологізація – поступове впровадження в суспільну свідомість ідей щодо збереження природи, спрямованих на турботу про навколишнє середовище. Екологічна освіта дає наукові знання з області екології і є важливим елементом екологічного виховання підростаючого покоління. Це передбачає прищеплення високої екологічної культури, здатності дбайливого ставлення до природних багатств, на основі чого має сформуватися нове екологічне мислення, суть якого в тому, що людина – частина природи і збереження природи – це збереження повноцінного життя людини. Саме завдяки такій громадській установці можливо досягти сталого розвитку суспільства і природи [7,с.143-146].

Крім користі в охороні природи, еколого-пізнавальний туризм відіграє важливу соціально-демографічну функцію, що також, безсумнівно, впливає на сталий розвиток суспільства. Він є універсальним інструментом в профілактиці соціальних захворювань, сприяє розкриттю і стимулюванню творчого потенціалу. Крім цього, еколого-пізнавальний туризм служить механізмом розвитку таборів праці та відпочинку, забезпечення доступності занять фізичною культурою, туризмом і спортом для всіх категорій дітей відповідно до їх потреб і можливостей з орієнтацією на формування цінностей здорового способу життя, впровадження нових видів відпочинку та дозвілля для підлітків, що виключають традиції куріння, вживання алкогольної продукції.

Еколого-пізнавальний туризм утворився на стику природоохоронних і соціально-економічних проблем сучасності та має на меті раціональне використання та збереження всіх наявних ресурсів для майбутніх поколінь, при задоволенні насущних туристських інтересів і досягнення різноманітних суспільних цілей. Він має найважливіше значення для збалансованого розвитку туристичного сектора, суспільства і природи [6,с.45-46].

Класичним об'єктом для проведення дитячого еколого-пізнавального туризму з метою краєзнавчих досліджень в Мелітопольському районі є

територія природно-заповідного фонду України Старобердянського ландшафтного заказника загальнодержавного значення.

Екологічний туризм який проводиться в своїй більшості переважно на природно-заповідних територіях, може стати модельним зразком збалансованого використання природних рекреаційних ресурсів, що є одним з принципів сталого, екологічно орієнтованого розвитку господарського комплексу України [4,с.60-61].

Старобердянський заказник – Старобердянський ліс розташований у долині р. Молочна (в нижній течії), на лівому пологіму березі. Територіально він обмежений з південного заходу і півдня штучним каналом р. Арабка та її руслом, на півночі і північному заході – руслом р. Молочна, на сході – дорогою з твердим покриттям на с. Новопилипівка. В адміністративному відношенні належить до Мелітопольського району Запорізької області. Площа природоохоронної території складає 993 га. Сучасний статус згідно з постановою Ради міністрів УРСР № 500 від 28 жовтня 1978 року. Лісництво було закладене у 1864 році І. Корніусом, а в 1859 році було створено степове лісництво «Бердянське». У 1879 році лісорозведення продовжив П.М. Сивицький, який за колекцію дерев у цьому лісництві одержав бронзову медаль Всесвітньої Паризької виставки. Разом із ним працював Г.М. Висоцький – відомий ґрунтознавець, який вивчив вплив гідрокліматичних і ґрунтових умов на розвиток рослин лісу, а також вплив лісу на природне середовище, на водний баланс ґрунтів [1,с.60-67].

На території заказника існує колекція черешчатих дубів (за №1-№11) без окремого охоронного статусу.

Основні деревні породи – дуб звичайний та ясен. У домішці зростають сосна звичайна, сосна кримська, акація біла, вяз граблистий. Є тут багато екзотів – черемшина вірджинська, софора японська, фундук, маклюра жовтогаряча, троянда індійська, бархат амурський, форзиція айлант, акація плакуча, гледичія без шпичок, а також 14 різновидів верби [1].

З тварин тут мешкають лосі, сарни, вивірки, куниці, борсуки, дикі свині, зайці, лисиці. З птахів – сова вухата, зяблик, вівчарик-ковалик, синиця велика, дрізд чорний та інші. Взимку прилітають омелюхи, снігурі, королік жовтоголовий.

На території заказника облаштовані спеціальні місця для неорганізованих туристів.

Територія Старобердянського лісництва має використовуватись для туризму та рекреації з одночасним збереженням природної складової. Для лісового масиву рекреаційна функція є однією з найважливіших на рівні з природоохоронною. Тобто в цій категорії практично реалізується філософська компромісна ідея вирішення суперечностей між збереженням земної природної краси та її рекреаційно-туристичним використанням [1,с.68; 2,с.15-18].

Пізнавально-краєзнавчі туристські походи у природу мають велике значення у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді. Використання краєзнавчого матеріалу дає вчителю широкі можливості конкретизувати і формувати в учнів складні географічні поняття і уявлення. Крім того туристські походи мають велике значення у формуванні здорового способу життя молодого покоління [3,5,6].

Джерела та література

1. Гришко С. В. Ландшафтна структура Старобердянського лісового масиву / С. В. Гришко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2013. – Вип. 25. – С. 60-68.

2. Донець І.А. Туристсько-рекреаційний потенціал Мелітопольського району Запорізької області / І.А. Донець, В.М. Іванова, А.І. Кондратенко, О.В. Непша, М.М. Стецишин // Сучасні проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі: збірник наукових праць. – Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. – С.15-18.

3. Зав'ялова Т.В. Туристський похід з учнями по вивченню геології

рідного краю / Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, Л.А. Прохорова // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції. – Баку –Ужгород – Дрогобич: Пóсвіт, 2017. – С. 401-403.

4. Іванова В.М. Особливості проведення екологічного туризму на територіях природно-заповідного фонду України / В.М. Іванова, О.В. Непша // Актуальні проблеми фізичного виховання: зб. Тез доп. XII Міжнар. наук. конф. (26-27 вер. 2017 р.). – Херсон: Херсонський державний університет, 2017. – С. 60-61.

5. Непша О.В. Краєзнавчий туристський маршрут для учнів по вивченню природоохоронних територій / О.В. Непша //Актуальні проблеми фізичного виховання: зб. Тез доп. XII Міжнар. наук. конф. (26-27 вер. 2017 р.). – Херсон: Херсонський державний університет, 2017. – С. 61-62.

6. Непша О.В. Краєзнавче значення туристських походів на об'єкти природно-заповідного фонду Мелітопольського району / О.В. Непша, А.І. Кондратенко // Мелітопольські краєзнавчі читання/Зб. матеріалів III відкритої регіональної науково-практичної конференції, 16 грудня 2016 р. на базі Мелітопольського міського краєзнавчого музею. –Мелітополь, 2016. –С. 45-47.

7. Прохорова Л.А. Екологічна освіта та виховання молоді як основа екологічної культури суспільства / Л.А.Прохорова, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша // Дискурс в умовах мінливості соціокультурного простору: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20-21 квітня 2018 р.). – Мелітополь: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького. – С.143-146.

8. Прохорова Л. Готовність майбутніх вчителів географії до екологічного виховання учнівської молоді у сучасній загальноосвітній школі / Л.Прохорова, Т. Зав'ялова, О. Непша // Екологія – філософія існування людства: зб. наук. праць. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2018. – С.96-100.